

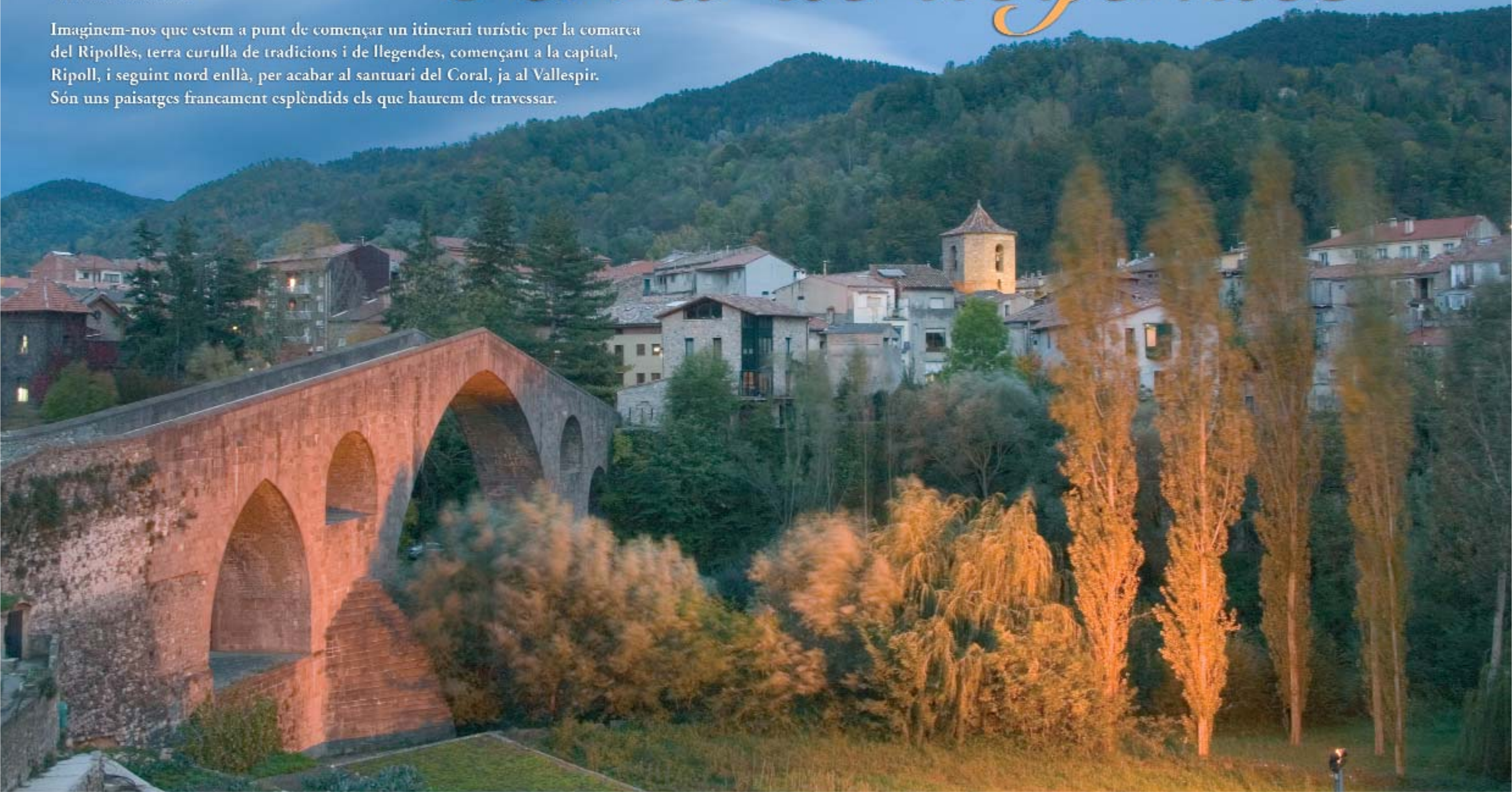
# Ripollès

## Terra de llegendes

Reportatge fotogràfic: Roger Rovira

Text: M. Mercè Lleó

Imaginem-nos que estem a punt de començar un itinerari turístic per la comarca del Ripollès, terra curulla de tradicions i de llegendes, començant a la capital, Ripoll, i seguint nord enllà, per acabar al santuari del Coral, ja al Vallespir. Són uns paisatges francament esplèndids els que haurem de travessar.





**RIPOLL, EL BRESSOL DE CATALUNYA**

La vila de Ripoll té uns orígens vinculats al comte Guifré el Pelós, fundador de la nació catalana, i també del monestir de Santa Maria, que tingué un gran pes per a la cultura i la història de Catalunya. Una llegenda li atribueix també l'origen de les quatre barres de la senyera i l'escut catalans: «Guifré jeia al llit ferit de mort mentre Lluís el Piadós, el rei franc, mullà quatre dits de la seva mà en la nafra del comte, i després els va passar pel seu escut daurat».

El monestir de Santa Maria, doncs, va ser fundat per Guifré l'any 879 –on és enterrat d'acord amb la seva voluntat–; va ser regit per una comunitat de monjos benedictins, amb tanta prosperitat que l'any

1032 l'abat Oliba hagué de consagrar un nou temple que es va mantenir fins al terratrèmol que assolà la comarca el 1428. Reconstruït en estil gòtic, va ser incendiat durant la Primera Guerra Carlina, i la restauració definitiva no es duagué a terme fins al 1886 a càrrec del bisbe Josep Morgades i Gili.

**La llegenda del gall**

Ripoll, pel seu emplaçament estratègic, cruïlla de camins, de seguida esdevingué una vila important. Diu una llegenda que el nom de Ripoll l'escampà una pagesa sorda que portava polls per vendre al mercat; amb el pes de la càrrega va decidir fer-los caminar, però sempre n'hi havia un que es quedava enlloc i ella li deia: «¡Arri, poll!», «¡Arri, poll!»; quan un viatger li preguntà on anava, com que era sorda no va sentir-lo, però sempre repetia el mateix: «¡Arri, poll!», «¡Arri, poll!», de manera que l'home va entendre «A Ripoll». I així va sorgir el nom. De fet, tant si és cert com si no ho és, l'escut de Ripoll es representa amb un gall.

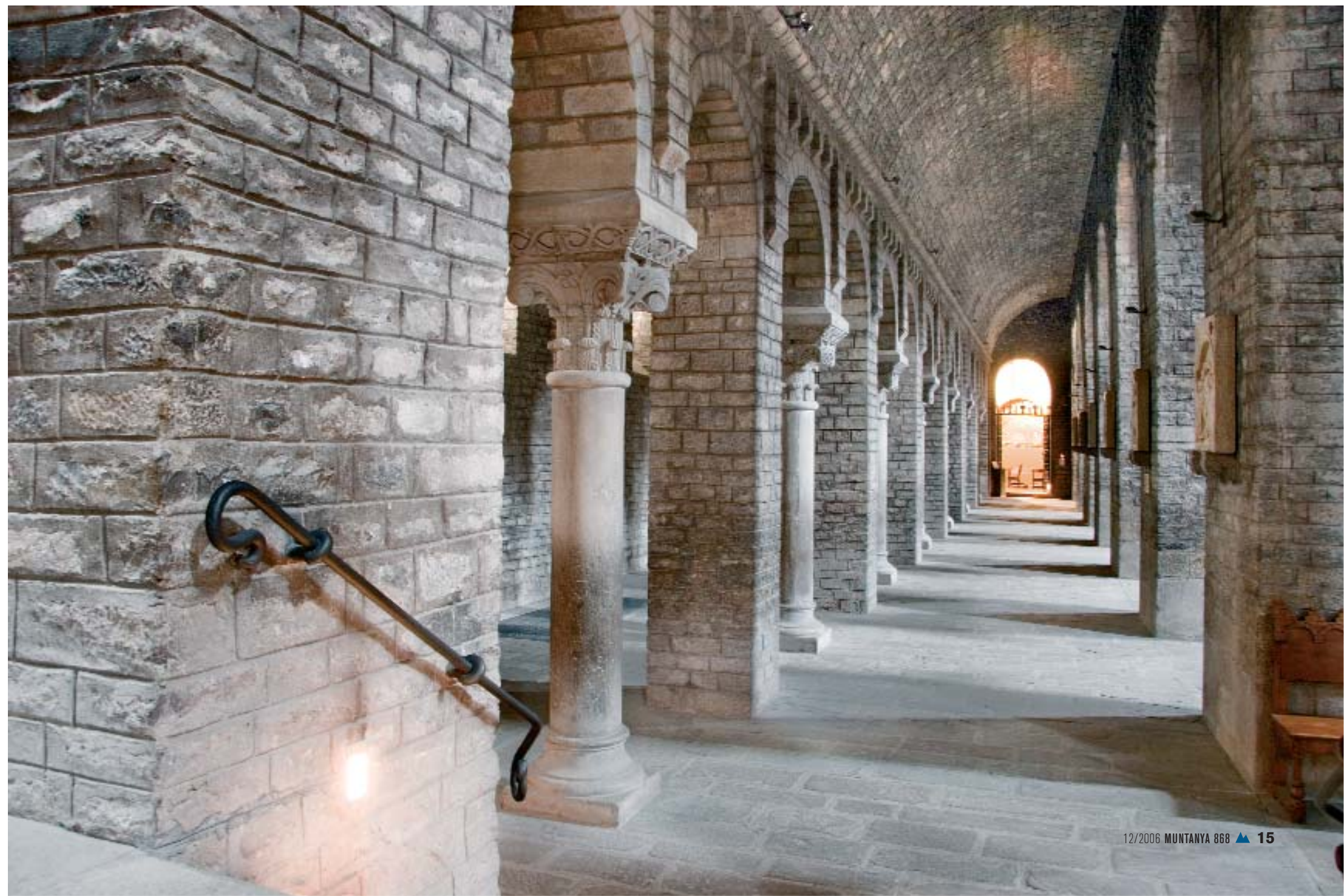
A la doble pàgina anterior, el pont Vell de Sant Joan de les Abadesses. Construït al segle XII, va ser enfonsat pel terratrèmol del 1424, fins que va ser reedificat en estil gòtic. Destruït durant la guerra civil del 1936, va ser reproduït exactament el 1976. Aquest pont unia el camí ral de Ripoll amb Camprodon (N. de l'e.).



A sota, una de les dues naus laterals de la basílica de Santa Maria de Ripoll.



La portada del monestir de Santa Maria de Ripoll, construïda al segle XII, és una de les obres del romànic més importants del món. Tallades en pedra s'hi representen escenes inspirades en els llibres bíblics. (N. de l'e.)



Panoràmica de la vila de Ripoll.



### SANT JOAN DE LES ABADESSES I EL COMTE ARNAU

A Sant Joan de les Abadesses hi ha un altre monestir que ens pot retenir un parell d'hores més. Mirem-lo i recordem la seva abadessa Emma, filla del mateix comte Guifré el Pelós, que el va saber conduir amb dolcesa i suavitat, però sense estalviar la mà ferma. Deturem-nos en la preciosa talla romànica del *Davallament*. Es coneix com *el Santíssim Misteri* de Sant Joan de les Abadesses. Mirem de descobrir en el cap de la imatge de Jesucrist el lloc on el sacerdot va amagar les sagrades formes per preservar-les, un dia que entraren a l'església uns malfactors.

També podem recordar el comte Arnau. El mite més important de tota la literatura llegendària de casa nostra. Arnau era un autèntic senyor feudal, de cor salvatge, que maltractava els seus vassalls, defraudava la soldada dels mossos i seduïa les donzelles. Se'l recorda més, però, per la seva amistat amb les monges de Sant Joan. Sembla que es va enamorar



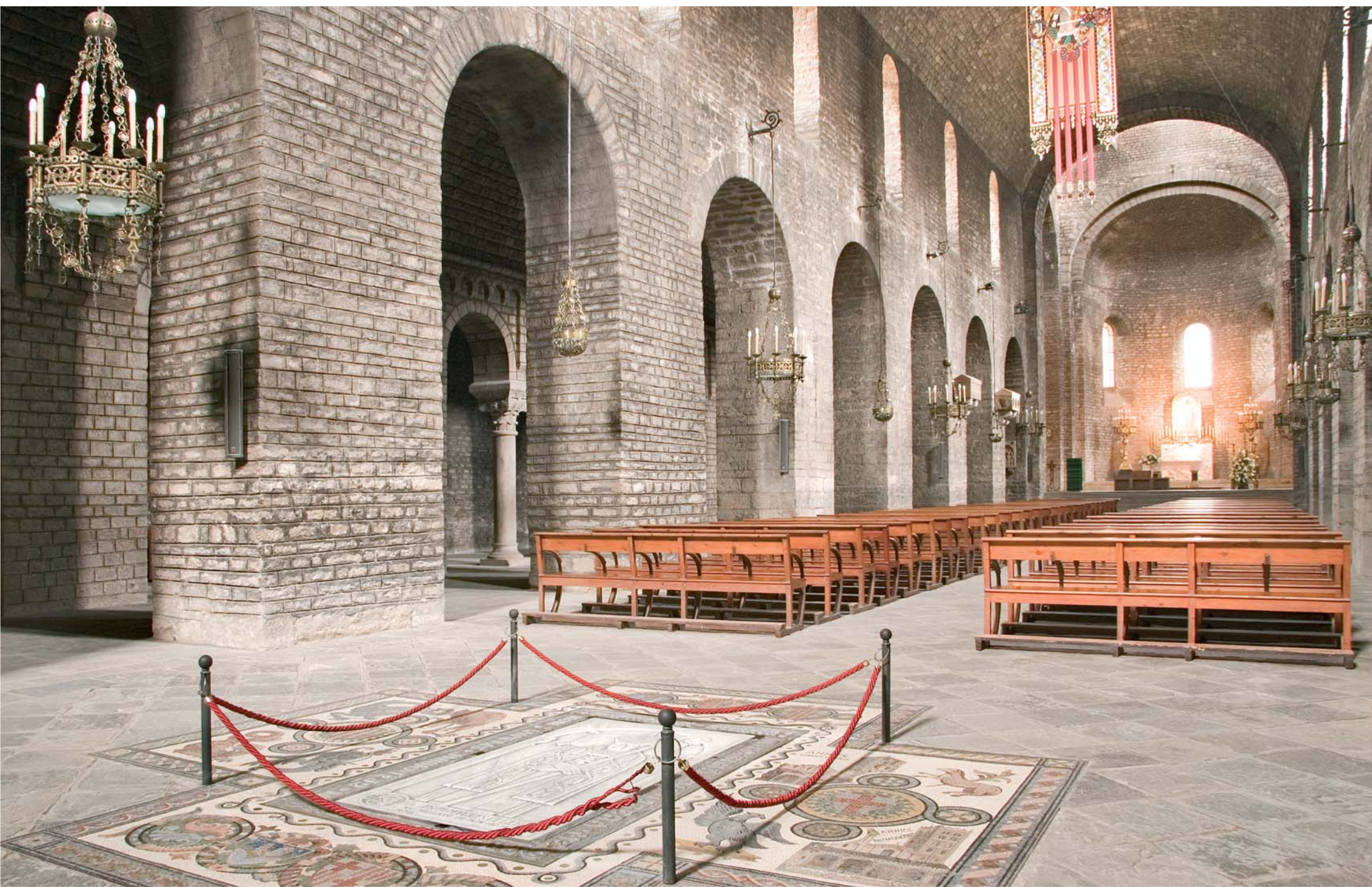
de l'abadessa, però la donzella, per desenganyar-lo i no tenir més temptacions, va muntar tot un espectacle el dia que el comte l'havia de visitar: va fer guarnir una capella amb domassos negres, un cadafal al mig i quatre ciris cremant a cada cantó. S'hi va estirar al damunt i va demanar a les seves companyes que resessin al seu voltant per fer creure al comte que ella havia mort. En un primer moment el comte s'ho va creure; es va agenollar al seu costat i va començar a declarar-li els seus sentiments, la pena que sentia, com se l'estimava... Tanta vehemència posava en les seves paraules que «la difunta» no va poder evitar de llançar un sospir. I això la va traïr. Aleshores el comte, d'una revolada la prengué en braços i deixant les monges resant, se l'endugué camins enllà, dalt del seu cavall. Segurament seria aquell cavall encès de flames que a les nits de tempesta galopa pel cel del Montgrony, voltat d'una gossada, esparverant els pagesos de Gombrèn i Campdevàrol i tota la gent que es troba pel camí.

**El Santíssim Misteri és el nom que rep popularment aquesta talla, que representa el davallament de la creu. Aquest grup fou esculpit al segle XIII en fusta de cirerer, i és únic en l'art romànic per les dimensions i figures: el Crist davalla de la creu, flanquejat per Josep d'Arimatea i Nicodem; conclouen l'escena sant Joan, amb l'Evangeli a la mà, la verge Maria, que acull el seu fill amb els braços, i els dos lladres crucificats als extrems. (N. de l'e.)**

### LA FONT DEL COVILAR I «LA VACA CEGA»

Si seguim carretera enllà cap a Camprodon, però abans de deixar Sant Joan de les Abadesses, a mà dreta, a la sortida del poble, hi ha el mas Covilar, i a prop la font del mateix nom, on el poeta Joan Maragall trobà el motiu per escriure «La vaca cega». Aquest poema explica, amb aires de tragèdia i fatalitat, els moviments d'una vaca, cega a causa d'un cop de roc d'un vailet de can Covilar. Una estela al costat de la font duu el poema esculpit:

**Interior de la basílica de Santa Maria de Ripoll, on destaca l'estendard que penja del sostre de la nau central. És una rèplica de l'original dissenyat per Josep Puig i Cadafalch en commemoració de la fi de les obres de restauració de l'església (l'original fou cremat durant la guerra civil). En el paviment de la nau central també podem veure la tomba del bisbe de Vic Josep Morgades i Gili, que fou l'artífex de la restauració. (N. de l'e.)**





Testa del segle XII del Museu del monestir de Sant Joan de les Abadesses.

A l'abric del monestir es va crear la vila de Sant Joan. L'església destaca per la decoració exterior de l'absis amb arcuacions llombardes, columnes i capitells. Els terratrèmols del segle XV i altres vicissituds n'han modificat l'estructura, restaurada per Puig i Cadafach i Duran i Reynalds al segle XX. (N. de l'e.)



*Topant de cap en una i altra soca,  
avançant d'esma pel camí de l'aigua,  
se'n ve la vaca tota sola. És cega.  
D'un cop de roc llançat amb massa traça,  
el vailet va buidar-li un ull, i en l'altre  
se li ha posat un tel: la vaca és cega.  
Ve a abeurar-se a la font com ans solia,  
mes no amb el ferm posat d'altres vegades  
ni amb ses companyes, no: ve tota sola.  
Ses companyes, pels cingles, per les comes,  
pel silenci dels prats i en la ribera,  
fan dringar l'esquellot, mentres pasturen  
l'herba fresca a l'atzar... Ella cauria.  
Topa de morro en l'esmolada pica  
i recula afrontada... Però torna,  
i baixa el cap a l'aigua i beu calmosa.  
Beu poc, sens gaire set. Després aixeca  
al cel, enorme, l'embanyada testa  
amb un gran gesto tràgic; pappelleja*

*damunt les mortes nines, i se'n torna  
orfe de llum sota del sol que crema,  
vacil·lant pels camins inoblidables,  
brandant llànguidament la llarga cua.*

#### EL MARINER DE SANT PAU DE SEGÚRIES

Si ens deturem a Sant Pau de Segúries podrem contemplar la majestuosa masia del Mariner. El fundador d'aquesta gran casa va ser un mariner que havent perdut el seu vaixell, la muller i els fills, féu el propòsit d'abandonar les seves terres, tot maleint el mar, que li havia pres la família i la casa carregant un rem a l'espatlla, l'únic que li quedava, marxà terra endins. Per oblidar les seves penes va prendre la decisió d'establir-se en un lloc de muntanya on ningú hagués sentit parlar mai del mar ni dels mariners. Amb aquesta obsessió anava preguntant a tothom que trobava pel camí si coneixien aquell estri que duia a l'espatlla, fins que va arribar a Sant Pau

La història de Sant Joan de les Abadesses està lligada al monestir, fundat l'any 887 per Guifré el Pelós, que hi posà la seva filla Emma d'abadessa. Aquesta comunitat benedictina perdurà fins al 1017, any en què el papa la dissolgué a causa de les greus acusacions d'immoralitat i llibertinatge fetes pel comte de Besalú Bernat Tallaferró. (N. de l'e.)



**Santuari del Remei de Creixenturri, obra acabada al final del segle XIX, d'estil neogòtic.**

**La majestuosa masia del Mariner, a Sant Pau de Segúries, és un gran casal construït, segons diu la llegenda, per un mariner que fugia dels records de la mar. (N. de l'e.)**

de Segúries, on mai no havien vist un rem i es pensaven que era una pala de remenar blat de moro. Així que allí es va aposentar. Va treballar la terra, es tornà a casar, tingué nova mainada, i construí la gran masia del Mariner.

### **EL TRESOR DE SANT MIQUEL DE CAVALLERA I EL DIMONI DE CREIXENTURRI**

Creixenturri i Sant Miquel de Cavallera es troben a mig camí de Camprodon i també tenen llegenda. Enfilem-nos a Sant Miquel de Cavallera, on hi ha l'antiga fortalesa Cavallera, torre «de moros» i bon mirador. Actualment sols es conserva aquesta torre de guaita del segle XII. També diuen que hi ha un tresor amagat al peu de la torre. A una dona de per allí, que guardava les vaques, li vam preguntar si alguna vegada s'havia entretingut a buscar-lo. «¿Què? ¿El tresor? També diuen que enterrat amb ell hi ha un moro, ¿i jo ja en tinc prou amb el meu home!».

Creixenturri és a la banda dreta de la carretera; des de lluny, s'hi veu una construcció molt aparatosa: és l'església del Remei de Creixenturri i porta el nom del castell, avui en ruïnes, al proper turó, però que, segons la llegenda, va ser construït en una sola tarda de diumenge. Conten que el senyor d'aquelles terres volia tenir un castell, però no tenia diners per construir-lo. Un dimoni avorrit passava per aquells



verals i va aprofitar l'ocasió per fer un bon negoci. Veient capficat l'amo d'aquell territori, li va preguntar el motiu i aquest li ho va explicar. Aleshores el dimoni li va dir que li faria el castell a canvi de la seva ànima. Però el senyor no ho va voler acceptar i va proposar al dimoni la juguesca següent:

Si és veritat que tu i els teus trebal·leu tan de pressa que, fins i tot, construïu ponts en una nit, fes-me el castell aquesta tarda mentre jo recorro a cavall tot el perímetre de les meves extenses possessions. Vull el castell ben acabat i emmurallat i si quan jo arribo ja has tancat la muralla, la meua ànima serà teua, però si aconseguixo entrar abans que no la tinguis closa, et quedaràs sense el pagament.

I així va començar la juguesca. El senyor, dalt del cavall, semblava que tinguésses ales, i el dimoni i els seus ajudants no donaven l'abast a col·locar-hi pedres. En retornar el senyor, de lluny, abans d'arribar, va veure el castell fet, i ja feien la muralla. Esperonà fort el cavall i arribà just quan anaven a tancar-la, tan just que la cua del cavall quedà fora i, sense pensar-s'ho gens, el genet tallà en sec d'un cop d'espasa. Havia guanyat. El dimoni es quedà amb un pam de nas, i el pobre cavall, escuat.

**Sant Miquel de Cavallera, església d'una sola nau i absis rectangular, datada dels segles XI i XII. (N. de l'e.)**



**El monestir de Sant Pere de Camprodon és el monument romànic més important de la vall. Va ser fundat a mitjan segle X per Guifré II, nét del Pelós. L'església és l'únic vestigi que es conserva del conjunt monàstic; és de planta de creu llatina, i té una sola nau i cinc absis. La façana destaca per la porta d'accés al temple, del qual sobresurt el cimbori octogonal amb el bell campanar, de planta quadrada i dos pisos d'altura. Per l'austera decoració, sembla que aquest edifici és més propi del Cister que de l'orde benedictí. (N. de l'e.)**

### **CAMPRODON: SANT ANTONI, PATRÓ DELS PALETES, I LA LLEGENDA DE SANT PATLLARI**

Arribem a Camprodon, *la vila verda*, com dirien els esllògans. No ens descuidem d'admirar-hi el pont Nou sobre el Ter, del segle XII, ni el monument al gran excursionista Cèsar August Torres ni tampoc el monestir romànic de Sant Pere.

Paga la pena també pujar a Sant Antoni, el millor mirador de la vall de Camprodon. Diuen que el santuari de Sant Antoni, inicialment, el volien construir al turó que hi ha al costat, però que cada matí es trobaven les pedres, els materials i les eines al cim on es troba actualment. Capricis de sant Antoni... Curiosament, els tres pobles més importants de la vall del Ter –Ripoll, Sant Joan de les Abadesses i Camprodon– tenen una ermita dedicada a sant Antoni, patró dels paletes.

Sembla que a sant Antoni, els seus superiors li prohibiren que fes més miracles, i un dia que passava pel carrer el sant va veure com un paleta queia d'una bastida tot invocant-lo. En sentir-lo, sant Antoni li va dir: «¡Atura't, que vaig a demanar permís per salvar-te!», i l'home es va quedar suspès en l'aire. Aleshores ho va anar consultar als seus superiors, que li digueren: «Ja que has començat un miracle, acaba'!». I sant Antoni va tornar-hi, per salvar el paleta.

La llegenda de sant Patllari conta que les relíquies d'aquest bisbe, que reposaven en un poblet dels Alps, van ser robades per uns frares benedictins, que les dugueren amagades en una bóta cap a Catalunya. Van carregar-les dalt d'un ruc, però en passar per Camprodon la bèstia va decidir que no caminaria més. Els monjos forçaven l'ase, però aquest es resistia i tirava coces –diuen que d'aquestes coces va néixer la font de sant Patllari. Cansats d'estirar el ruc, el van deixar lliure, i l'animal va entrar a Camprodon, fins que finalment va anar a parar al monestir de Sant Pere, on es van quedar les restes del pobre sant.

### **LA LLEGENDA DE LA COLLADA DE LA FEMBRA MORTA**

A Molló recorden la llegenda de la fembra morta, una minyona valenta que va pujar de nit a la muntanya tot desafiant el fred i els fantasmes que li deien que hi sortien. La collada està situada al camí del Costabona, entre el puig de Sistra i el puig Moscós.

Diuen que una nit de tardor els amos del mas Galceran de Molló explicaven històries a la vora del foc, i un dels tertulians contava que tot buscant una vaca esgarrada al cim de la muntanya una nit, veié un fantasma voltat de llumetes. Una minyona que se l'escoltava encuriosida li va dir que era un mentider, i que ella mateixa sortiria de nit a comprovar-ho.



Ella, dels fantasmes, en deia *boira*, i no l'espantaven gens. Quan va ser al cim, va clavar un ast rovellat al terra per deixar constància del punt on havia arribat, però sense adonar-se'n s'hi va enganxar el davantal i en sentir-se retinguda sense veure'n la causa, la por li va parar el cor i es va morir.

### **EL SANTUARI DE LA MARE DE DÉU DEL CORAL**

I arribem finalment a l'ample coll d'Ares, antic pas fronterer. Admirem el panorama, gaudim de tot el que es divisa. Si comencem a baixar cap a la veïna comarca del Vallespir, arribarem al santuari del Coral. La veu popular vol veure el nom de *Coral* (derivat de *cor*, per excel·lència la part coral d'un roure) com un fals sinònim de *corral*, perquè en aquell indret es practicava la caça del senglar, als quals se'ls feia baixar per "acorralar-los" en aquella zona enclolada.

Al santuari del Coral hi ha la imatge de sant Galderic (segle XII), patró dels pagesos al Rosselló, i al Principat fins a l'edat mitjana, que aleshores va ser substituït per sant Isidre.

**A dalt, capvespre al coll d'Ares.**

**El santuari de la Mare de Déu del Coral, situat a 1.075 m d'altitud, entre els colls de Vernadell i de la Guilla, pertany al municipi de Prats de Molló. (N. de l'e.)**

